

Oksana Povstyn

Państwowy Uniwersytet Bezpieczeństwa Życia we Lwowie

 <https://orcid.org/0000-0001-6347-8536>

 oksana_povstyn@ukr.net

PANDEMIA JAKO ZAGROŻENIE DLA MOBILNOŚCI AKADEMICKIEJ CZY SZANSA NA NOWE SPOJRZENIE I PRZEDEFINIOWANIE DZIAŁAŃ

PANDEMIC AS A THREAT TO ACADEMIC MOBILITY
OR AN OPPORTUNITY FOR A NEW PERSPECTIVE
AND REDEFINITION OF ACTIVITIES

The pessimist sees difficulty in every opportunity. The optimist sees the opportunity in every difficulty.

Winston Churchill

DOI: 10.24917/ycee.2020.11.61-69

Abstrakt:

W artykule podjęto próbę zbadania wpływu ograniczeń związanych z pandemią COVID-19 na szkolnictwo wyższe, przede wszystkim na jego umiędzynarodowienie oraz mobilność studentów i nauczycieli akademickich. Omówiona została istota i rodzaje zjawiska „mobilności akademickiej” w oparciu o analizę wyników badań ukraińskich i zagranicznych naukowców, a także przepisy regulujące ten obszar działalności publicznej. Dokonano krótkiego przeglądu projektów naukowych z zakresu mobilności akademickiej, zainicjowanych przez polskie instytucje państwowe i organizacje zajmujące się działalnością edukacyjną. Zaprezentowano również dane statystyczne przedstawione w badaniach nad wpływem pandemii COVID-19 na szkolnictwo wyższe w krajach europejskich i na świecie. Główne problemy, z jakimi stykają się studenci i naukowcy przy realizacji projektów mobilności akademickiej, zostały zidentyfikowane i uporządkowane. Przeanalizowano wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w polskich szkołach wyższych na temat napotykanego przez nie problemów, sposobów ich rozwiązywania oraz dalszych działań na rzecz umiędzynarodowienia edukacji w społeczeństwie. Ustalono, że środowisko akademickie odkryło możliwości, jakie oferują nowoczesne technologie i w przyszłości będą one wykorzystywane, ale nie jako jedyne, gdyż dominującą formułą współpracy będzie wariant mieszany.

Słowa kluczowe:

pandemia COVID-19, NAWA, edukacja międzynarodowa, globalizacja, mobilność studentów i pracowników naukowych, edukacja za granicą, europejska przestrzeń edukacyjna

Abstract:

The article attempts to investigate the impact of the COVID-19 pandemic and the quarantine restrictions associated with it on higher education, its internationalization, academic mobility of students and researchers, in particular. The essence, types of the phenomenon “academic mobility” are clarified, on the basis of the analysis of results of works of foreign and Ukrainians researchers, and also the regulatory legal acts regulating the specified sphere of public activity. A brief overview of scientific projects of academic mobility initiated before the pandemic, initiated by Polish government agencies and organizations engaged in educational activities. The statistics are presented in the study of the impact of the COVID-19 pandemic on higher education in European countries and the world. The main problems that students and scientists face in the implementation of academic mobility projects are identified and structured. The results of surveys conducted among Polish universities on the problems that arose in them, ways to solve them and further activities for the internationalization of education in a post-COVID society are analyzed. It has been found that the academic environment has opened up opportunities that offer modern technologies and in the future they would be used, but not the only ones, the dominant formula of cooperation will be warriors.

Keywords:

COVID-19 pandemic, NAWA, international education, globalization, mobility of students and researchers, education abroad, European educational space

Pandemia COVID-19 i związane z nią surowe ograniczenia na świecie dotyczą różnych sfer życia ludzkości. Reakcja na pandemię dotyczy nie tylko skuteczności systemu ochrony zdrowia, wyzwania obejmują również kwestie stabilności narodowej, samodyscypliny, psychologicznej (psychicznej) charakterystyki poszczególnych narodów, tolerancji i krytycznego myślenia. Pandemia COVID-19 jest istotnym problemem zdrowia publicznego. Niewątpliwie jest także motorem zmian cywilizacyjnych, o których od wielu lat się dyskutuje. Kwarantanna zreformowała nastroje konsumentów, niemalże zatrzymała niektóre branże – handel detaliczny, turystykę, hotelarstwo i gastronomię, transport lotniczy. Taka sytuacja na rynku prowadzi do zmian wskaźników makroekonomicznych oraz obniżenia dochodów gospodarstw domowych i przychodów budżetowych. Firmy nie otrzymają wsparcia inwestycyjnego, łańcuchy produkcyjne upadają. Światowa pandemia ujawniła luki w prawach i wolnościach demokratycznych, które reżimy autokratyczne na całym świecie próbują wykorzystać.

Według UNESCO 192 kraje zamknęły wszystkie szkoły i uniwersytety, co dotyczy ponad 90% studentów na świecie; to prawie 1,6 mld dzieci i młodzieży (*COVID-19 Impact on...*, 2020). Poszczególne rządy starają się wznowić proces edukacji, ponieważ edukacja – jeden z najważniejszych

czynników inwestowania w kapitał ludzki – jest jeszcze daleka od pełnej otwartości i zamknięta dla biznesu. Pandemia koronawirusa okazała się trudnym testem dla systemu edukacji. Zamknięcie konsulatów i ośrodków wizowych, a także kwestie zdrowotne, wpłynęły na przyjmowanie na studia nowych studentów z zagranicy. Jednocześnie na pierwszy plan wysunęła się możliwość kształcenia online – powszechniejszego wdrażania programów, które do tej pory były rzadkie i nie dawały podstaw do pełnego wyższego wykształcenia. Ponieważ wiele uniwersytetów przestawiło się na zajęcia online, rządy rozważają, jak zorganizować międzynarodowych studentów. Jednocześnie kwarantanna stała się bodźcem, który otworzył dla tego trybu nauczania nowe możliwości i zadziałał jako katalizator dla długo oczekiwanych zmian w zakresie jego modernizacji, w kontekście rozwoju kształcenia cyfrowego i zdalnego.

Celem niniejszej publikacji jest zbadanie wpływu ograniczeń związanych z pandemią COVID-19 na obecny stan mobilności studentów i pracowników naukowych oraz perspektyw dalszej współpracy międzynarodowej Ukrainy i Polski w sektorze edukacji.

W ostatnich tygodniach (Stefaniak-Hrycko, 2020) w międzynarodowej społeczności akademickiej na całym świecie toczy się dynamiczna dyskusja na temat wpływu pandemii COVID-19

na szkolnictwo wyższe, internacjonalizację oraz międzynarodową mobilność i wymianę studentów. Czasy, z którymi przyszło się nam zmierzyć, są niezwykle trudne. Wymuszone przez globalną sytuację zmiany sugerują, że być może znajdujemy się właśnie na początku nowej ery edukacji międzynarodowej, która będzie wezwaniem do redefinicji ugruntowanych praktyk i stojących za nimi priorytetów.

Badanie istoty procesu mobilności akademickiej, motywacji przedmiotów organizacji mobilności studenckiej oraz strategii przemieszczania się zagranicznych studentów z innych krajów stało się przedmiotem studiów szerokiego grona zagranicznych naukowców takich jak B. Vehter, S. Garben, U. Teichler, L. Purser, S. Marginson, M. Wierzchoń, M. Wachowska. Międzynarodowa działalność instytucji szkolnictwa wyższego i zmiany w postrzeganiu koncepcji rozwoju współpracy międzynarodowej zawsze były w polu zainteresowań takich ukraińskich badaczy jak V. Andruschenko, T. Bogolib, T. Andrii, Z. Boyko, V.G. Kremen, A.V. Rzhewska. Badanie wpływu pandemii COVID-19 na szkolnictwo wyższe, internacjonalizację oraz międzynarodową mobilność i wymianę studentów znajdziemy w raportach organizacji międzynarodowych nt. internacjonalizacji w czasie pandemii:

- European Association for International Education (EAIE): *Coping with COVID-19: International higher education in Europe*, marzec 2020;
- QS World University Rankings: *The Impact of The Coronavirus on Prospective International Students*, maj 2020;
- European University Association (EUA): *The impact of the Covid-19 crisis on university funding in Europe. Lessons learnt from the 2008 global financial crisis*, maj 2020;
- Institute of International Education (IIE): *COVID-19 Effects on U.S. Higher Education Campuses. Academic Student Mobility to and from China*, marzec 2020;
- *Internacjonalizacja w czasach pandemii. Wpływ COVID-19 na studentów zagranicznych*

w Polsce i rekrutację na studia w roku akad. 2020/21, przygotowany w ramach programu „Study in Poland”, czerwiec 2020;

- European Stability Mechanism (ESM) / Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD): *Wpływ COVID-19 na studentów zagranicznych w państwach członkowskich UE i OECD*, 2020 (ESM/OECD, 2020).

Forma edukacji zawsze odzwierciedlała rzeczywistość: światopogląd i sposób funkcjonowania społeczeństw. Tak więc w ciągu ostatnich dziesięcioleci systemy edukacji ewoluowały i zmieniały się pod wpływem takich procesów jak globalizacja, integracja międzynarodowa, informatyzacja, komercjalizacja i umiędzynarodowienie (Korchova, 2017).

Internacjonalizacja szkolnictwa wyższego stała się istotną kwestią w agendzie europejskiej w latach 90. XX wieku i była badana w trzech zakresach – europejskim, międzynarodowym i globalnym. Odzwierciedlają one aktualne tendencje i kierunki polityki edukacyjnej, od mniej lub bardziej zamkniętych krajowych systemów szkolnictwa wyższego do coraz ważniejszej roli otwartych systemów szkolnictwa wyższego zdolnych do przekazywania wiedzy na duże odległości i wyższej jakości kształcenia. Pomiary internacjonalizacji szkolnictwa wyższego odzwierciedlają również wyzwania przed nim stojące i zachodzące w nim zmiany (Teichler, 2004).

Mobilność akademicka wszystkich uczestników procesu kształcenia jest elementem umiędzynarodowienia edukacji. Najważniejsza rola w jego realizacji w przestrzeni wiodących państw europejskich należy do instytucji szkolnictwa wyższego. Międzynarodowa mobilność uczestników procesu kształcenia, która w ostatnich latach stała się jednym z priorytetów instytucji szkolnictwa wyższego na Ukrainie, obejmuje m.in.:

- wymiany studenckie,
- wspólne edukacyjne programy podwójnych dyplomów,
- zarządzanie projektem,
- realizację projektów międzynarodowych,

- wywóz/przywóz usług edukacyjnych,
- uznanie zagranicznych kwalifikacji na Ukrainie i ukraińskich kwalifikacji za granicą,
- podpisywanie i wdrażanie umów o współpracy w zakresie szkolnictwa wyższego i nauki.

Zgodnie z Ustawą Ukrainy *O szkolnictwie wyższym* mobilność akademicka jest okazją dla uczestników procesu edukacyjnego do studiowania, nauczania, szkolenia lub prowadzenia działalności naukowej w innej instytucji szkolnictwa wyższego (instytucji naukowej) na Ukrainie lub za granicą (Ustawa Ukrainy..., 2020). Dla studentów jest to okazja do wymiany myśli, poszerzenia horyzontów, poznania innych kultur i tradycji, zdobycia nowych, unikalnych umiejętności zawodowych, poprawy znajomości języków obcych. Dla nauczycieli i naukowców jest to szansa na rozwój zawodowy w kontekście światowych trendów w nauce, kontakt z najlepszymi praktykami międzynarodowymi, możliwość dialogu w środowisku zawodowym, zwiększanie konkurencyjności na krajowym i międzynarodowym rynku pracy.

Studenci zagraniczni są nie tylko siłą napędową wymiany kulturowej i procesu globalizacji systemu edukacyjnego, ale także ważnym źródłem dochodów w niektórych krajach. Co ważniejsze, z uwagi na fakt, że studenci zagraniczni będą postrzegani jako w pewnym stopniu zintegrowani ze społeczeństwem przyjmującym i po ukończeniu studiów uzyskają stopień naukowy kraju przyjmującego, stanowią również szczególnie atrakcyjną przyszłą siłę roboczą, a sytuacja prawna w znacznym stopniu wpływa na mobilność zarobkową w wielu krajach (Raport OECD, 2019).

W ostatnich latach doszło do sytuacji, w której studia studentów ukraińskich za granicą stały się częścią programu nauczania w szkole macierzystej. Nie wymagało to rejestracji urlopów akademickich ani uzgodnienia indywidualnego planu studiów; studenci i nauczyciele zachowywali pracę i zatrudnienie. Należy zauważyć, że zgodnie z decyzją Gabinetu Ministrów z dnia 12 sierpnia 2015 r. nr 579 *O zatwierdzeniu Regulaminu trybu*

wykonywania prawa do mobilności akademickiej prawo do mobilności akademickiej może być wykonywane na podstawie umów międzynarodowych o współpracy w zakresie edukacji i nauki, międzynarodowych programów i projektów, umów o współpracy pomiędzy krajowymi szkołami wyższymi (instytucjami naukowymi) lub ich głównymi oddziałami strukturalnymi (Uchwała Gabinetu..., 2015).

Zagraniczni kandydaci na studia wyższe na Ukrainie, którzy korzystają z prawa do mobilności akademickiej na podstawie umów o współpracy pomiędzy krajowymi i zagranicznymi uniwersytetami (instytucjami naukowymi) – partnerami, mogą być zapisani na studia w krajowych instytucjach szkolnictwa wyższego Ukrainy opłacane z:

- funduszy międzynarodowych programów i organizacji;
- dochodów własnych instytucji szkolnictwa wyższego;
- funduszy osób fizycznych lub prawnych;
- na warunkach bezpłatnej edukacji w przypadku wzajemnej wymiany osób ubiegających się o przyjęcie na studia wyższe, w tym wspólne programy edukacyjne, które przewidują wspólny lub podwójny dokument lub dokumenty dotyczące studiów wyższych.

Polska również podpisała umowy dwustronne o współpracy z ok. 100 krajami ze wszystkich regionów (*Mobilność: programy, projekty...*, 2020). W ramach umów rząd Polski i/lub kraju partnerskiego finansuje pewną liczbę stypendiów dla kadry akademickiej oraz studentów. Rodzaje i warunki mobilności są uzgadniane z poszczególnymi krajami. Studenci i doktoranci uczestniczą w mobilności przede wszystkim w ramach programu UE Erasmus+, ale istnieją również programy i projekty wielostronne, dwustronne oraz krajowe. Uznanie okresu studiów lub praktyki w ramach programów UE odbywa się na podstawie porozumienia między studentem a uczelnią wysyłającą i przyjmującą studenta oraz zgodnie z zasadami Europejskiego Systemu Transferu i Akumulacji Punktów (ECTS). W innych programach – na

zasadach uzgodnionych między uczelniami wysyłającymi i przyjmującymi studentów.

Przykładami takich programów są:

- Study Tours to Poland (STP) – jest programem Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności realizowanym przez Fundację Liderzy Przemian; oferta programu jest skierowana do studentów oraz profesjonalistów w różnych dziedzinach i rozmaitych specjalności (Study Tours to Poland, 2020).
- Projekt „Teraz Wrocław” – jest inicjatywą non profit Urzędu Miasta i Szkół Wyższych we Wrocławiu, rozpoczętą w 2006 r. Projekt ma na celu przyciągnięcie młodzieży z krajów Europy Wschodniej do wrocławskich szkół wyższych oraz uproszczenie procedury przyjęcia (Studiuj z nami, 2020).
- Program Fullbrighta – Polsko-Amerykańska Komisja Fullbrighta oferuje stypendia finansowane przez polskie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego i Departament Stanu USA; stypendia przyznaje się polskim i amerykańskim studentom i doktorantom, odpowiednio: na odbycie studiów lub realizację własnych projektów badawczych.
- Program stypendialny im. Lane’a Kirklanda – jest finansowany ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności i administrowany przez Fundację Liderzy Przemian. Stypendia na studia w polskich uczelniach przyznaje się młodym liderom i ekspertom, którzy posiadają wyższe wykształcenie. Studia mają pogłębiać ich wiedzę i umiejętności związane z rozwojem demokracji, gospodarki i społeczeństwa obywatelskiego (The Lane Kirkland, 2020).

Warto zwrócić uwagę na ostatni projekt, który organizatorom udało się wdrożyć w pierwszym semestrze roku akademickiego 2020/2021 w trudnych warunkach kwarantanny, przy zachowaniu wszystkich środków bezpieczeństwa, które są niezbędne w czasie pandemii, oraz stworzyć odpowiednie warunki dla uczestników szkoleń i badań. W tym roku do programu przystąpiło 47 stypendystów Programu Kirklanda oraz 11

stypendystów ścieżki Kirkland Research. Uczestnicy reprezentują 10 państw objętych programem: Armenię, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzję, Kazachstan, Kirgistan, Rosję, Tadżykistan, Ukrainę i Uzbekistan.

Odpowiadając na wyzwania społeczne i rozumiejąc znaczenie internacjonalizacji, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zainicjowało w 2017 r. utworzenie Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej (NAWA). W strategii NAWA na lata 2018–2025 stwierdza się, że „nauka i szkolnictwo wyższe było i pozostaje silnie umiędzynarodowionym obszarem działalności człowieka. Możliwości szerokiego rozpowszechniania osiągnięć naukowych, coraz większa swoboda przepływu osób a także dostęp do zagranicznych usług edukacyjnych powodują, że krajowa nauka i szkolnictwo wyższe funkcjonują nie tylko w warunkach globalnej konkurencji o odkrycia naukowe i o talenty, ale przede wszystkim w świecie globalnej współpracy. Umiędzynarodowienie umożliwia wymianę wiedzy, doświadczeń i odkryć, pozwala na wieloaspektowe wykorzystanie potencjału badawczego naukowców i infrastruktury, wpływa na wzrost jakości dydaktyki” (Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej, 2020).

NAWA realizuje programy adresowane do polskich doktorantów, zagranicznych studentów – obywateli innych krajów. Poniższa tabela zawiera krótki opis programów na podstawie informacji zamieszczonych na oficjalnej stronie agencji.

W ramach międzynarodowej współpracy naukowej rząd polski dotował eksport usług edukacyjnych, oferując szereg stypendiów głównie studentom i młodym naukowcom z regionów, w których w ostatnich latach wzrasta rola geopolityczna Polski, takich jak Europa Środkowo-Wschodnia czy szereg krajów postsowieckich na Kaukazie i w Azji. Jednocześnie istnieją projekty finansowane są przez Unię Europejską, organizacje publiczne i fundacje charytatywne, a także przez stypendia rektorskie dla obywateli zagranicznych za specjalne zasługi w dziedzinie nauki, kultury, sztuki i sportu.

Tabela 1

Programy stypendialne dla polskich doktorantów i zagranicznych studentów

Projekt	Krótki opis projektu
Program im. Iwanowskiej	<i>Celem programu jest zwiększenie mobilności międzynarodowej polskich doktorantów. O stypendia mogą ubiegać się osoby przygotowujące rozprawę doktorską w dowolnej dziedzinie. Stypendia przyznaje się na prowadzenie badań naukowych lub zajęć dydaktycznych w ośrodkach zagranicznych na całym świecie oraz na realizację projektów badawczych z wybitnymi naukowcami zagranicznymi.</i>
Program im. gen. Wł. Andersa	<i>Program jest skierowany do młodzieży polskiego pochodzenia i osób z różnych regionów świata posiadających tzw. Kartę Polaka. Stypendia przyznaje się na odbycie studiów pierwszego lub drugiego stopnia, lub jednolitych studiów magisterskich w polskich uczelniach podległych Ministrom Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Zdrowia oraz Kultury i Dziedzictwa Narodowego.</i>
Program stypendialny im. S. Banacha	<i>Program został opracowany wspólnie z Ministerstwem Spraw Zagranicznych w ramach polskiej pomocy rozwojowej, a jego celem jest wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego krajów rozwijających się. Z oferty mogą skorzystać obywatele krajów Partnerstwa Wschodniego (Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzja, Mołdawia i Ukraina), Azji Centralnej (Kazachstan, Kirgistan, Uzbekistan, Tadżykistan i Turkmenistan) i Bałkanów Zachodnich (Albania, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Kosowo, Macedonia Północna oraz Serbia). Stypendia przyznaje się na odbycie studiów drugiego stopnia na kierunkach inżyniersko-technicznych, ścisłych, przyrodniczych i rolniczych w uczelniach publicznych, które podlegają Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego.</i>
Program stypendialny im. I. Łukasiewicza	<i>Stanowi, podobnie jak program im. S. Banacha, część pakietu polskiej pomocy rozwojowej. Został opracowany wspólnie z Ministerstwem Spraw Zagranicznych, a jego celem jest wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego krajów rozwijających się. Adresowany jest do kandydatów z wybranych krajów Ameryki Łacińskiej (Kolumbia, Meksyk, Peru), Afryki (Angola, Etiopia, Kenia, Nigeria, RPA, Senegal, Tanzania i Uganda) i Azji (Filipiny, Indie, Indonezja, Liban, Mjanma, Palestyna i Wietnam).</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie NAWA (Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej, 2020)

W warunkach pandemii świat stoi przed nowymi wyzwaniami i mając to na uwadze, trudno przewidzieć i jednoznacznie ocenić ich wpływ na procesy edukacyjne (Krawczenko, 2020).

Zamknięcie granic, ograniczenia dotyczące konsulatów i misji dyplomatycznych oraz ograniczenia dotyczące transportu między krajami doprowadziły do wirtualizacji procesów edukacyjnych. Powstaje pytanie, w jaki sposób możliwa jest międzynarodowa mobilność akademicka w takich kontekstach, jak kontynuacja rozpoczętych już projektów. Z pewnością warto poszukiwać nowych form interakcji i utrzymywać wcześniej ustalone powiązania w międzynarodowej przestrzeni akademickiej.

Według G. Żebrowskiej, dyrektor Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej (NAWA), agencja reaguje na bieżąco i próbuje odpowiadać na potrzeby środowiska akademickiego (*Nowe otwarcie...*, 2020). W odpowiedzi na pandemię

COVID-19 pojawiają się dwa zupełnie nowe programy: Granty Interwencyjne, wspierające zespoły badawcze lub mobilność indywidualną o charakterze międzynarodowym w reakcji na ważne, nieprzewidziane wydarzenia oraz Spinaker – Programy Intensywne, których głównym celem będzie rozwijanie współpracy międzynarodowej w dobie mobilności wirtualnej poprzez tworzenie i realizację kursów intensywnych czy szkół letnich i zimowych, wspierających mobilność rzeczywistą, wirtualną i mieszaną.

W celu monitorowania i badania wpływu pandemii koronawirusa na szkolnictwo wyższe w ogóle, a na międzynarodową mobilność studentów w szczególności, przeprowadzono liczne konferencje, seminaria i dyskusje, zainicjowano też szereg projektów badawczych. Uniwersytety również podjęły wyzwanie i szybko zareagowały na sytuację kryzysową, przeprowadzając wywiady ze studentami w celu uzyskania dalszych decyzji

i odpowiedzi. W warunkach postępującego zagrożenia epidemicznego istotne stały się następujące pytania:

- Jaka jest sytuacja studentów zagranicznych?
- Jak wielu z nich pozostało, ilu wyjechało?
- Czy zawieszają studia lub rezygnują z nich?
- Czy są w stanie brać udział w zajęciach?
- Jak widzą swoją przyszłość na polskich uczelniach?
- Co mówią o wybuchu pandemii koronawirusa?
- Co mogą zrobić uniwersytety dla studentów?

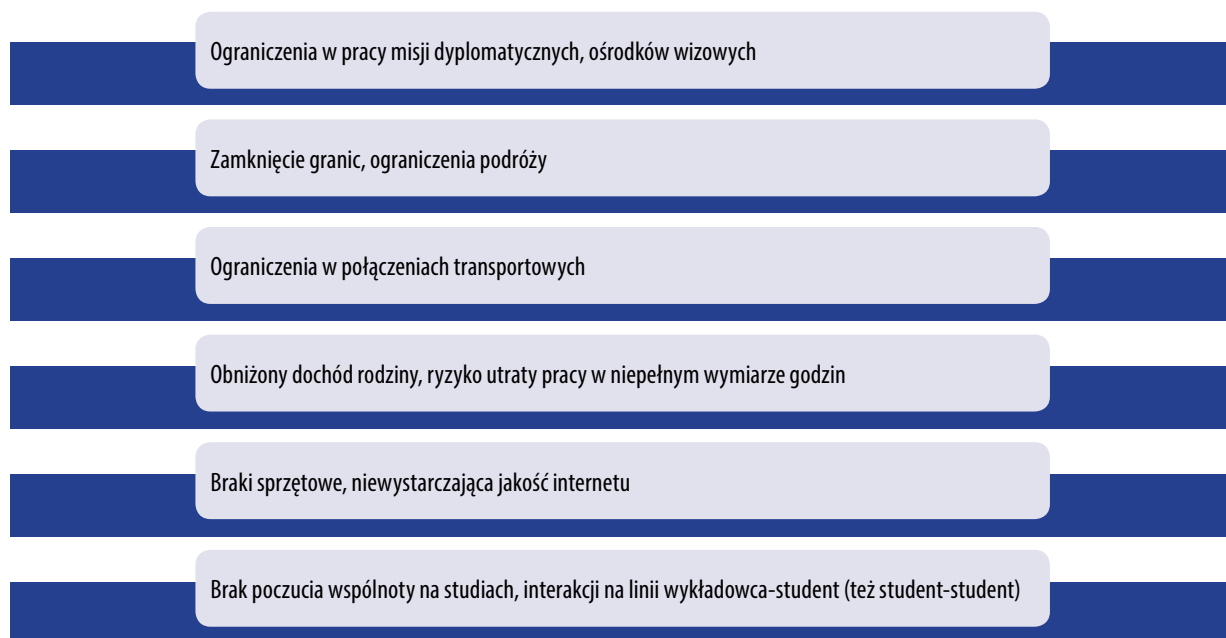
Często jednak istnieje rozbieżność między tym, co studenci mówią w badaniach ankietowych, a tym, co będą robić w przyszłości. Ważne jest, aby stale harmonizować wyniki takich badań i identyfikować trendy w postrzeganiu przez studentów powszechności edukacji.

Prezentujemy kilka pozycji raportu (2020) *Internacjonalizacja w czasach pandemii. Wpływ COVID-19 na studentów zagranicznych w Polsce i rekrutację na studia w roku akad. 2020/21*, powstałego w ramach programu „Study in Poland”. Program realizuje Konferencja Rektorów

Akademickich Szkół Polskich i Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” (Raport w ramach programu „Study in Poland”, 2020).

Raport oparty jest na badaniu ankietowym przeprowadzonym na początku maja 2020 r. przez Fundację Edukacyjną „Perspektywy” wśród polskich uczelni akademickich (z wyjątkiem uczelni artystycznych). Badanie pokazało duży stopień zróżnicowania w ankietowanych uczelniach – jedna czwarta z nich odnotowała ubytek studentów zagranicznych w stopniu do 5%, czyli niewielkim; w grupie tej jest podobna reprezentacja uczelni publicznych i niepublicznych, a sytuacja dotyczy przede wszystkim dużych ośrodków akademickich – Warszawy, Wrocławia, Poznania, Gdańska. Natomiast aż prawie połowa ankietowanych odnotowała wyjazd średniej lub dużej grupy studentów zagranicznych, a w 13% ankietowanych uczelni wyjechała ponad połowa wszystkich studiujących obcokrajowców.

Na poniższym rysunku podjęto próbę podsumowania problemów, z jakimi stykają się międzynarodowi studenci w wyniku pandemii.

Rysunek 1. Problemy, z jakimi stykają się międzynarodowi studenci w wyniku pandemii.

Źródło: opracowanie własne

Zdecydowana większość uczelni twierdzi, że utrzymuje stały kontakt ze studentami zagranicznymi poprzez dziekanaty, wydziały współpracy międzynarodowej i rekrutacji oraz organy samorządu studenckiego. Kontakt ten odbywa się głównie za pomocą narzędzi wirtualnych, do których należą:

- informacje na stronach internetowych właściwych danej komórce uczelni,
- informacje w sieciach społecznościowych,
- poczta elektroniczna,
- kontakt z wyznaczonym koordynatorem grupy,
- przeznaczone dla studentów zagranicznych webinaria, videokonferencje,
- wirtualne rozmowy grupowe,
- dyżury pracowników uczelni,
- wsparcie psychologiczne online.

W sytuacji gdy COVID-19 rozprzestrzeni się i wprowadzane są środki ograniczające, komunikacja ma kluczowe znaczenie nie tylko między uniwersytetami i studentami, ale także między stronami umów. Organizatorzy i koordynatorzy programów mobilności akademickiej powinni działać zgodnie z zaleceniami Komisji Europejskiej oraz postanowieniami umów o partnerstwie. Współpraca i wspólne wysiłki przyczynią się do rozwiązania typowych sytuacji, terminowego i odpowiedniego reagowania na problemy, które wymagają natychmiastowego rozwiązania, z uwzględnieniem przewidywania możliwych zagrożeń i konsekwencji podjętych decyzji.

W kwietniu 2020 r. Narodowe Biuro Programu Erasmus+ na Ukrainie przedstawiło rekomendacje dotyczące realizacji programów mobilności akademickiej w warunkach kwarantanny. Zalecenia zawierają algorytmy działań i rozwiązania problemów w sytuacjach, które mogą dotyczyć uczestników mobilności akademickiej.

Ograniczenia w podróżach ze względu na kryzys COVID-19, a także ograniczenie działalności lub nawet zamknięcie konsulatów i innych organów administracyjnych (takich jak ministerstwa i inne organy publiczne posiadające

kompetencje w sprawach migracji) miały wpływ na możliwość zapisywania się i studiowania dla studentów zagranicznych. Rada Unii Europejskiej w zaleceniu z dnia 30 czerwca 2020 r. w sprawie tymczasowych ograniczeń podróży do UE innych niż istotne oraz ewentualnego zniesienia takich ograniczeń umieściła obywateli państw trzecich podróżujących w celu podjęcia studiów w grupie podróżnych mających „istotny powód lub potrzebę”, oraz dla których wjazd powinien być dozwolony (*Council recommendation...*, 2020).

Jeśli chodzi o wsparcie mobilności akademickiej na poziomie państwowym w Polsce, należy zauważyć, że władze polskie stworzyły ukraińskim studentom i naukowcom możliwości legislacyjne do przekraczania granicy ukraińsko-polskiej. Do Polski mogą wjechać i nie muszą odbywać kwarantanny uczniowie, studenci, uczestnicy studiów podyplomowych oraz kształcenia specjalistycznego i innych form kształcenia, a także doktoranci kształcący się w Polsce oraz naukowcy prowadzący badania naukowe lub prace rozwojowe w Polsce (COVID Epidemia..., 2021).

Uniwersytety również liczą na wsparcie instytucji publicznych, gdyż przy mniejszych dochodach, a większych wydatkach na utrzymanie infrastruktury odczuły pełny wpływ kwarantanny na przeformułowanie procesu kształcenia. Wśród priorytetowych obszarów wsparcia udzielanego uczelniom przez państwo znajdują się:

- finansowanie dodatkowych programów stypendialnych,
- formalności związane z polityką wizową,
- wsparcie uniwersyteckie dla platform internetowych,
- doskonalenie zawodowe personelu naukowego, pedagogicznego i administracyjnego.

Na podstawie powyższych zapisów można stwierdzić, że decyzje podejmowane przez uczelnie i wprowadzane przez nie środki zaradcze opierały się przede wszystkim na pomocy studentom. Trudne czasy są okresem, w którym poszukuje się nowych rozwiązań, a więc i szansą

na usprawnienie sposobów działania, by w przyszłości łatwiej radzić sobie z kryzysami. Nie ma wątpliwości, że środowisko akademickie stworzyło nowe możliwości oparte na nowoczesnych technologiach i że będą one wykorzystywane w przyszłości. Nie można jednak całkowicie zrezygnować z tradycyjnej (fizycznej) mobilności międzynarodowej, zarówno dla studentów, jak i dla naukowców. Mamy nadzieję, że nowoczesne technologie w sferach edukacji i nauki podniosą jakość współpracy, a nie ją ograniczą, gdyż forma mieszana będzie dominującą formułą takiej współpracy.

Bibliografia

- Council recommendation on the temporary restriction on non-essential travel into the EU and the possible lifting of such restriction 2020/0134 (NLE)*. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9208-2020-INIT/en/pdf> [dostęp: 30.11.2020].
- COVID-19 Impact on Education*. <https://en.unesco.org/covid19/education-response> [dostęp: 01.12.2020].
- Korchova, G. (2017). Academic Health Education in the Minds of the Daylight Process. *Actual Problems of Pedagogical Education*.
- Krawczenko, O. (2020). Zasady organizacyjne i merytoryczne nauczania na odległość w szkołach wyższych Ukrainy w kwarantannie. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, ISSN 2520-6702, 1 (9).
- Mobilność: programy, projekty, inicjatywy w szkolnictwie wyższym*. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/mobility-higher-education-50_pl [dostęp: 30.11.2020].
- Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA). <https://nawa.gov.pl/> [dostęp 28.11.2020].
- Nowe otwarcie dla wymiany akademickiej w czasie pandemii*. <https://www.gov.pl/web/nauka/nowe-otwarcie-dla-wymiany-akademickiej-w-czasie-pandemii> [dostęp: 20.11.2020].
- OECD. (2019). *Edukacja w skrócie 2019 r.: wskaźniki OECD*. Paryż: OECD Publishing, OECD (2019). <https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en> [dostęp: 25.11.2020].
- Raport w ramach programu „Study in Poland”. (2020). *Internacjonalizacja w czasach pandemii. Wpływ COVID-19 na studentów zagranicznych w Polsce i rekrutację na studia w roku akad. 2020/21*. https://www.krasp.org.pl/resources/upload/Inne_dokumenty_KRASP/Koronawirus-Komunikaty/Raport-umiedzynarodowienie-w-czasie-pandemii-Perspektywy.pdf [dostęp: 28.11.2020].
- ESM/OECD. (2020). *Wpływ COVID-19 na studentów zagranicznych w państwach członkowskich UE i OECD*. https://emn.gov.pl/ftp/esm/inform__2_-_FINAL_pl.pdf [dostęp: 02.12.2020].
- Stefaniak-Hrycko, A. (2020). *NAWA w dobie pandemii COVID-19*. http://perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=4754;nawa-w-dobie-pandemii-covid-19&catid=24&Itemid=119 [dostęp: 20.11.2020].
- Study Tours to Poland. <https://www.studytours.pl/> [dostęp: 20.11.2020].
- StudiuJ z nami we Wrocławiu. <https://study-in-wroclaw.pl/> [dostęp: 20.11.2020].
- Teichler, U. (2004). *The Changing Debate on Internationalisation of Higher Education*. Higher Education, Vol. 48, No. 1 (Jul., 2004), s. 5–26.
- The Lane Kirkland Scholarship Program. <https://kirkland.edu.pl/> [dostęp: 20.11.2020].
- Uchwała Gabinetu Ministrów Ukrainy nr 579 z dnia 12 czerwca 2015 r. *O zatwierdzeniu rozporządzenia w sprawie trybu realizacji prawa do mobilności akademickiej*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text> [dostęp: 20.11.2020].
- Ustawa Ukrainy *O szkolnictwie wyższym*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [dostęp: 20.11.2020].
- COVID Epidemia koronawirusa – szczególne zasady wjazdu i pobytu na terytorium RP. <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/8557,Koronawirus-wjazd-do-Polski.html>. [dostęp: 4.05.2021].